

TALABALARNING PSIXOLOGIK RIVOJLANISHIDA TYUTORLIK FAOLIYATINING O'RNI

Tashpo'latov Daniyori Odilovich

Namangan davlat universiteti San'at va sport fakulteti tyutori

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.23402654>

Annotatsiya: Tezisdan talabalarning psixologik rivojlanishini tyutorlik faoliyati orqali qo'llab-quvvatlash yo'llari nazariy tahlil qilingan. Individual suhbat, o'quv faoliyatini rejalashtirish va tengdoshlar bilan hamkorlikni tashkil etish bo'yicha tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: talaba, tyutorlik, psixologik rivojlanish, moslashuv, o'zini boshqarish, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash.

Аннотация: В тезисе теоретически рассмотрены возможности тьюторского сопровождения психологического развития студентов. Предложены рекомендации по организации индивидуальных бесед, планированию учебной деятельности и взаимодействию со сверстниками.

Ключевые слова: студент, тьюторство, психологическое развитие, адаптация, саморегуляция, социальная поддержка.

Abstract: This paper examines how support provided by university tutors can contribute to students' psychological development. It offers recommendations for individual conversations, study planning and peer interaction, drawing on theoretical perspectives and published research.

Keywords: student, tutor support, psychological development, adaptation, self-regulation, social support

Universitetga moslashish jarayonida talaba o'quv yuklamasini mustaqil boshqarish, yangi jamoada o'z o'rnini topish va kelajak maqsadlarini aniqlashtirishga ehtiyoj sezishi mumkin. Tyutor bilan muntazam muloqot ushbu ehtiyojlarni bilish hamda talaba uchun zarur yordamni tashkil etish imkonini beradi.

Shu jihatdan tyutorlik faoliyatida talabaning o'zini anglashiga, mas'uliyatli qaror qabul qilishiga va munosabatlarini boshqarishiga e'tibor qaratish muhim.

Tezisning maqsadi talabalarning psixologik rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda tyutorlik faoliyatining imkoniyatlarini asoslash va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Buning uchun shaxs motivatsiyasi, individual maslahat, tengdoshlar ko'magi hamda o'quv faoliyatini boshqarishga doir ilmiy manbalar nazariy jihatdan tahlil qilindi.

R. M. Ryan va E. L. Deci yondashuvida mustaqil tanlov qilish, o'zini qobiliyatli his etish va boshqalar bilan yaqin aloqada bo'lish asosiy psixologik ehtiyojlar sifatida izohlanadi [1]. Tyutorlik amaliyotida bundan talabaning fikrini tinglash, uning imkoniyatiga mos vazifa belgilash va qaror qabul qilishdagi ishtirokini ta'minlash zarurati kelib chiqadi. Maslahat talabaning o'z tanlovini asoslashiga xizmat qilishi lozim.

Individual yordamga doir E. P. Bettinger va R. B. Baker tadqiqotida maqsadni aniqlashtirish, vaqtni boshqarish hamda o'qish ko'nikmalariga qaratilgan maslahat taklif etilgan talabalar orasida ta'limni davom ettirish ko'rsatkichi yuqoriroq bo'lgan [2]. Ushbu natija muntazam individual yordamning ahamiyatini ko'rsatadi. Biroq ta'limni davom ettirish psixologik rivojlanishning barcha jihatlarini ifodalamaydi; mahalliy tyutorlik faoliyatini baholashda bu farq hisobga olinishi kerak.

M. A. Costello va hammualliflar yangi talabalar ishtirokidagi randomizatsiyalangan tadqiqotda qo'llab-quvvatlovchi guruh mashg'ulotlaridan keyin universitet jamoasiga mansublik hissi oshganini aniqlagan [3]. Bu dalil tyutor faoliyatida tengdoshlar bilan ishonchli muloqot uchun sharoit yaratishga asos bo'la oladi. Mazkur dastur natijasini boshqa universitetdagi oddiy guruh suhbatlariga bevosita ko'chirish uchun qo'shimcha tekshirish zarur.

Tyutorning individual suhbatini talaba duch kelayotgan aniq vaziyatdan boshlash tavsiya etiladi. Masalan, topshiriqlarni kechiktirish holatida ish hajmi, tushunilmagan talablar yoki vaqtni taqsimlashdagi qiyinchiliklar aniqlashtiriladi.

Shundan so'ng talaba bilan bajarish mumkin bo'lgan yaqin maqsad kelishiladi. Suhbat natijasi kimdan yordam olish, qaysi ishni qachongacha bajarish va keyingi uchrashuvda nimani muhokama qilish haqidagi aniq kelishuvda ifodalanishi kerak.

B. J. Zimmerman o'quv faoliyatini boshqarishda oldindan rejalashtirish, bajarish jarayonini kuzatish va o'z natijasini tahlil qilishning o'zaro bog'liqligini ko'rsatadi [4]. Ushbu yondashuvga tayangan holda, tyutor talaba bilan avvalgi rejaning bajarilishini muhokama qilishi mumkin. Talaba erishgan natijasini izohlab, qaysi usul yordam berganini va nimani o'zgartirish kerakligini belgilaydi. Shu tariqa keyingi reja uning o'z tahliliga tayangan holda tuziladi.

San'at va sport yo'nalishlarida bu ishlarni talabaning faoliyatiga moslashtirish mumkin. Ijodiy chiqishga tayyorlanayotgan talaba bilan tayyorgarlik bosqichlari va fikr-mulohazalarni qabul qilish muhokama qilinadi. Sportchi talaba bilan esa musobaqa taqvimini va o'quv topshiriqlarini muvofiqlashtirish masalasi ko'rib chiqiladi. Bunda tyutor fan o'qituvchisi yoki murabbiy bilan hamkorlik qilib, kelishilgan tayyorgarlik rejasining bajarilishini kuzatishi maqsadga muvofiq.

Guruh bilan ishlashda talabalar bir-birini tinglashi va tajriba almashishi uchun teng imkoniyat yaratilishi lozim. Kichik guruhlardagi muhokama yoki umumiy loyiha bunga xizmat qilishi mumkin. Muhokamada hurmat qoidalari oldindan kelishiladi, shaxsiy kechinmalarni oshkor etish esa ixtiyoriy bo'ladi. Faoliyatni tanlashda talabalarning qiziqishi va ishtirok etish imkoniyatlarini hisobga olish tavsiya etiladi.

Tyutorlik faoliyatining natijasini baholash uchun talabaning kelishilgan vazifani bajarishi, o'z rejasini tuzatishi va zarur yordamni so'ray olishidagi o'zgarishlarni kuzatish mumkin. Universitetga mansublik hissi va o'z imkoniyatiga ishonchni o'rganishda talabalarga mosligi tekshirilgan so'rovnomalardan foydalanish maqsadga muvofiq. Shaxsiy ma'lumotlar maxfiy saqlanishi lozim. Mutaxassis yordami zarur bo'lsa, tyutor talabaning universitet psixologi bilan maslahatlashishini tashkil etishga ko'maklashadi.

Talabalarning psixologik rivojlanishiga yo‘naltirilgan tyutorlik faoliyati izchil individual suhbatlar va jamoada qo‘llab-quvvatlovchi munosabatlarni tashkil etish orqali olib borilishi mumkin. Taklif etilgan yondashuvda talabani o‘z maqsadini belgilashi va qarorlarini tahlil qilishi asosiy o‘rin tutadi. Uning samaradorligini mahalliy sharoitda dastlabki va yakuniy baholash hamda taqqoslash guruhi ishtirokida o‘rganish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ryan R. M., Deci E. L. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being // American Psychologist. – 2000. – Vol. 55, No. 1. – P. 68–78. – DOI: 10.1037/0003-066X.55.1.68.
2. Bettinger E. P., Baker R. B. The effects of student coaching: An evaluation of a randomized experiment in student advising // Educational Evaluation and Policy Analysis. – 2014. – Vol. 36, No. 1. – P. 3–19. – DOI: 10.3102/0162373713500523.
3. Costello M. A., Nagel A. G., Hunt G. L. et al. Facilitating connection to enhance college student well-being: Evaluation of an experiential group program // American Journal of Community Psychology. – 2022. – Vol. 70(3–4). – P. 314–326. – DOI: 10.1002/ajcp.12601.
4. Zimmerman B. J. Becoming a self-regulated learner: An overview // Theory Into Practice. – 2002. – Vol. 41, No. 2. – P. 64–70. – DOI: 10.1207/s15430421tip4102_2.